

Apáthy István (1863-1922)

„Ti fiatalok csak csináljátok tovább” - mondta halála előtt Apáthy István, aki a mikroszkópos technikának mindmáig utolérhetetlen mestere, „magister mundi”-ja volt. Közel három évtizedes kolozsvári tudományos és egyetemszervező tevékenységének köszönhetően világhírű rangra emelte az általa épített kolozsvári Állattani és Összehasonlító Anatómiai Intézetet. Forradalmilag hatottak azok a hisztológiai vizsgálatait, amelyeket az idegszöveten végzett. Először mutatta ki az idegsejtekben a neurofibrillumokat. Ugyanakkor, kitűnő oktató és korának társadalmi problémáira élénken reagáló ember volt.

Idegszöveti kutatások

Apáthy István 1863. január 4-én született Budapesten. Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetem orvoskarán végezte el és itt kapott orvosdoktor oklevelet 1885-ben. Az egyetem elvégzése után tudományos pályát választott, tanársegéd lett az Összehasonlító Bonctani és Zoológiai Intézetben, ahol **Margó Tivadar** orvos-zoológus irányítása alatt tanulta meg az összehasonlító szemléletet és a szervek mikroszkópos vizsgálatához szükséges anyag-előkészítést: a mikrotechnikát. Kutatásai a szövettanra és ezen belül az idegszövetre irányultak. Ezt folytatta két évvel később is, amikor a nápolyi Stazione Zoologica-n végezte kutatásait. Munkássága alapján, 1890. január 28-án őt nevezik ki a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem Állattani Intézetének tanárává.

Világraszóló sikerek

A kinevezés óriási elismerés volt a 27 éves fiatal kutató számára és nagy lelkesedéssel kezdte az oktatás és kutatás megszervezését. Apáthy István tudományos munkáját a mikrotechnikai módszerek tökéletesítése és az idegszöveti vizsgálatok képviselték. Ezekben volt Apáthy István a leghíresebb. Lét-rehozta a celloidin-paraffin kettős beágyazási

■ Munka közben

■ Apáthy István

eljárást, amivel a világon először neki sikerült 1 mikronos metszetek sorozatait előállítani. Ugyanakkor más intézetekben 15-20 mikronos metszetekkel is alig boldogultak. Festési eljárásai közül leghíresebbek a hármastestés, aranyozás, utóaranyozás. Vizsgálati módszerei messze földön ismertté tették az erdélyi professzort, ezért a világ különböző országaiból érkeztek Apáthy tudását ellesni vágyó neves anatómus és hisztológus professzorok. A lelkes kutatómunkának köszönhetően tíz év alatt közel 15.000 metszetet tudtak előállítani. Ilyen nagy metszetállomány sehol nem volt akkoriban a világon. Hogy folyamatosan, minden forrást felhasználva gyarapították ezt az állományt, bizonyítja az a tény is, hogy a Kolozsváron 1902-ben felakasztott **Fridrich** nevű rablőgyilkosnak minden szervét feldolgozták.

Tudományos vita évtizedeken át

Idegszöveti kutatásai forradalmasították ezt a tudományterületet és évtizedeken át tartó vitát eredményeztek. A precíz technikának köszönhetően, először mutatta ki tisztán és láthatóan a neurofibrillumokat, melyekről azt állította, hogy megszakítások nélkül az egész testet összefüggő (kontinuos) rendszerben behálózzák, és szerepük van az idegingerület vezetésében. A kontinuitással

szemben egy másik elmélet, a kontiguitás-elmélet is létezett, melyet **Ramon y Cajal** spanyol kutató alkotott meg. Ezen elmélet szerint, az idegsejt önálló anatómiai egység, a szomszédos neuronok nem olvadnak egybe. A két ellentábor közötti vita és újabb kísérletek alapján Cajalnak lett igazsága, aki 1906-ban ezért Nobel-díjat is kapott.

Közéleti szerepek, háborús meghurcoltatás

A tudomány mellett jelentős közéleti tevékenységet is vállalt. Megválasztották több ízben is dékánnak, majd rektornak. Régi álma volt, hogy egy nápolyi állomáshoz hasonló, korszerű intézetet létesítsen Kolozsváron. Ugyanakkor, a szép állattani intézet mellett arra is gondja volt, hogy szegénysorsú tanítványai számára olcsó menzát, majd mások segítségével modern kollégiumot alapítson. Zoológia, anatómia, szövettan és fejlődéstan mellett örökléstanral is foglalkozott. Számos ismeretterjesztő cikket, könyvet írt. Szerinte *a tudománynak nem szabad a közélet elől a laboratóriumba zárkóznia*. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, a Belga Királyi Orvostudományi Akadémia külföldi tagjává választotta.

Az első világháború végén elfogadja az erdélyi főköormánybiztosi kinevezést. Apáthy Nagyszebenbe készült, hogy tárgyalásokat folytasson a román királyi csapatok parancsnokával Erdély sorsáról. Erre azonban nem került sor, mert letartóztatták, hazaárulás vádjával halálra ítélték, amit életfogytiglani börtönfogságra változtattak. Másfél évi rabság után a nemzetközi tudományos világ Franciaországra gyakorolt nyomásának eredményeként szabadon engedték, és kitasították az országból. A Szegedre menekült egyetemen megkezdte az Állattani Intézet szervezését, majd néhány hónap múlva, 1922. szeptember 29-én, ötvenkilenc éves korában meghalt. Sírja a szegedi Belvárosi temetőben van.

Iskolateremtés a tudományban

A Kolozsvári Egyetem Állattani és Összehasonlító Anatómiai Intézete nemzetközi kutatóközpont volt, és iskola mindazoknak, akik hosszabb-rövidebb ideig Apáthy Istvántól tanultak. Gyakran ő is hangoztatta: *Az nem lesz baj, sőt szerencse a tudományra nézve, ha idővel egy-egy tanszék az ő nagyobb számú tudományos személyzetével egész kis tudós társasággá válik, mert az olyan tanszék iskolát fog teremteni a tudományban, az iskola pedig folyamatosságot és eredményeket a tudomány művelésében.*

Dr. Nagy Nándor